

Руміза І.І.

Синтаксичні моделі англійської прози постмодерну на мікро- та макрорівнях

Руміза Інна Ігорівна, аспірант

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Анотація. Досліджується динаміка синтаксичних моделей в англійських текстах доби постмодерну шляхом встановлення принципів та механізмів їх функціонування. Передбачається відстеження текстового полотна на мікро- та макрорівнях для з'ясування специфіки його будови. За мету також ставиться вивчення внутрішньоавторської варіативності.

Ключові слова: мікро- та макрорівень, постмодерн, синтаксис, синтаксична модель, текст

Розвиток лінгвістичної думки характеризується стрімким розширенням парадигмального простору, відтак постає необхідність розшифрування найвищої одиниці мовної системи – тексту, що безугавно знаходиться під пильним оком багатьох лінгвістів (Н.П. Беневоленська [2010], І.А. Бехта [2004; 2010], Ф. Гваттарі [2007], Г.І. Єрмілова [2006], І.П. Ільїн [1996; 1998; 2001], Ж. Лакан [1996], Ж-Ф. Ліотар [1998], М. Фуко [1996] та ін). На межі переходу з доби модерну до постмодерну, посилився інтерес щодо його потлумачення. Постмодерн не є новим явищем, а модерністичним відступом від традиційного реалізму, незавершений модернізмом. Як зазначає І.А. Бехта, постмодерн є антиінтерпретативним та віталістичним [1, с. 41].

У сучасних прозових студіях аналіз синтаксису тексту можливий в опозиційній зв'язках: *мікроструктурна організація* (рівень речення) ↔ *макроструктурна* (рівень тексту). На цих рівнях тексти доби постмодерну характеризуються своєю креалізованістю, яка підкреслює наявність особливого синтаксичного коду, який зосереджений на селекції синтагматичних преференцій поміж множини інших наявних у лінгвістичній системі.

Актуальність роботи зумовлена її спрямуванням на відстеження динаміки синтаксичних моделей та з'ясування специфіки їх функціонування у прозових текстах доби постмодерну.

Мета полягає у виявленні динаміки функціонування синтаксичних моделей шляхом їх аналізу. Поставлена мета передбачає вирішення таких **завдань**: 1) на основі аналізу теоретичних підходів до вивчення синтаксису тексту постмодерну, визначити мікро- та макроодиниці; 2) встановити та побудувати моделі синтаксичного простору; 3) проаналізувати характер змін; 4) встановити способи синтаксичної організації сучасного прозового тексту.

Об'єктом дослідження є синтаксичні моделі відображені у художньому мовленні англійських письменників-постмодернів.

Матеріалом дослідження для верифікації гіпотез послуговували, дібрані методом суцільної вибірки, синтаксичні моделі наступних художніх творів: А. Homes "May We Be Forgiven" [2013], В. Kingsolver "The Lacuna" [2010], С. Adichie "Half of a Yellow Sun" [2007], А. Levy "Small Island" [2004], К. Grenville "The Idea of Perfection" [2001]. Фактичний досліджуваний матеріал становить 1231 синтаксична конструкція (загальним обсягом 2262 сторінок).

У ході дослідження нами використовувались наступні **методи** аналізу одиниць тексту: *структурно-синтаксичний аналіз* (виокремлення синтаксичних моделей з декомпресією та компресією), *метод кіль-*

кісного та якісного аналізу (для підтвердження частотності використання та інтерпретації отриманих даних).

Художній твір – це авторське повідомлення, яке охоплює основні композиційно-мовленнєві форми, які у тексті виступають як змішані або складні. Ці форми можуть градувати з однієї в іншу, або чергуватися в межах складного речення, де опис може йти за міркуванням чи навпаки [4, с. 56–71]. Основу нашого дослідження становить експерієнціалістське усвідомлення семантики синтаксичних моделей, згідно з яким значення мовних одиниць виникають на доконцептуальній основі й оформлюється в процесі розумової діяльності людини в кореляційній з ними концептуальній структурі (Дж. Лакофф, М. М. Болдирев). Доконцептуальна структура становить значення синтаксичної моделі, що вилучається шляхом аналізу концептуальних ознак образ-схем. Синтаксична модель є двостороннім когнітивно-семіотичним утворенням, яке інкорпорує позначувальне (синтаксична форма) і позначуване (значення) (Р. Лангакер, М. В. Нікітін). У нашому розумінні, синтаксичні моделі – прості та складні речення, речення зі вставленими компонентами, дієприкметниковими зворотами тощо; слова та словосполучення, що входять до їх складу, вважаємо елементами конструкцій. Саме вибір структурно-семантичних типів речень різної довжини, в якій закладена емоційно-експресивна забарвленість, посилює інтерес до його вивчення та встановлення специфіки відбору синтаксичних моделей у творах одного автора, тобто внутрішньоавторська варіативність.

Поряд з просторовими образ-схемами передконцептуальну основу прозових моделей тексту становлять архетипні образ-схеми, які інкорпорують спільний культурно-історичний досвід людства та визначають імпліцитний організаційний принцип формування синтаксичних моделей (Р. Цур), завдяки їх здатності втілюватися в словесну форму синтаксичних одиниць через споріднені концептуальні ознаки просторових образ-схем. Концептуальну структуру синтаксичної моделі у прозовому тексті потлумачуємо як мисленнєву картину ситуації, що демонструє кореляції між фрагментами навколишнього світу, пропущеними крізь призму індивідуально-авторського розуміння (М.М. Болдирев, Л.О. Фурс).

Одиницею прозового макросинтаксису вважаємо синтаксичний простір, який охоплює конгломерат взаємопов'язаних синтаксичних моделей, які разом утворюють синергетично-семіотичну систему (К.І. Белоусов, Г.Г. Москальчук). Семіотична проекція позначуваного на позначувальне синтаксичних моделей здійснюється в прозових творах за допомогою прийо-

мів конструктивно-творчого мапування – розширення, компресії і пермутації (Ж. Дюбуа, Ф. Еделін), які набувають особливої значущості як прийоми створення новизни й оригінальності, що зумовлюють “відчутність форми” синтаксичних одиниць (В.Б. Шкловський).

Приєм **декомпресії** у моделях прозових текстів уможливило кореляцію між двома або більше ситуаціями об’єктивної дійсності. Сюди відносимо моделі з *еднальними* (одночасні, послідовні), *протиставними відношеннями* або *відношеннями взаємовиключення*, формуваннями яких виступає синтаксична рівноправність, тобто концептуальна незалежність. Ці моделі формують картину світу в якій явища й події сприймаються як еквівалентні, рівнозначні, що узгоджується з постмодерністським світобаченням. До прикладу (1), елементи моделей еднальних речень репрезентують семіотично послідовні кореляції між рівноправними пропозиціями.

(1) *The sun was beginning to lower itself down towards the hills and although it was still hot the light was beginning to thicken into gold* [5, с. 13].

Унаслідок розширення також розрізняють моделі (2), (3) з пояснювальними, умовними, причинно-наслідковими, часовими або допустовими відношеннями, що становлять синтаксичну нерівноправність, тобто концептуальну залежність. Проте згідно отри-

маних результатів простежуємо нижчий відсоток вживання залежних конструкцій у порівнянні з рівноправними.

(2) *The people uttered such yells and shrieks that it seemed as if the world was coming to an end* [8, с. 11].

(3) *If anything happened to you, I'd perfectly okay, but Jane is not me* [7, с. 11].

Будова **компресії** передбачає зменшення змістовних компонентів шляхом опущення елементів моделі та завуальованість маркерів синтаксичного зв'язку. Такі моделі передають невизначеність, за допомогою засобів синтаксису передають неспроможність відстеження зв'язків між об'єктами навколишнього світу. Так, прикладом синтаксичної одиниці (4), утвореної компресією, є безсполучникова конструкція, яка створює ефект замовчування пояснювальних кореляцій між пропозиціями. Також до компресійних конструкцій належить приклад (5), в якому опущено продовження, що дає можливість адресату самому додумати продовження.

(4) *First, she instructed Leandro, we make only Enrique's favorite food every day* [3, с. 20].

(5) *George has it on him: a kind of atomic reactivity that stays under the surface until something triggers him and erupts, throwing over a table, smashing his fist through a wall, or ...* [7, с. 4]

Таблиця 1. Розподіл кількісно-якісної характеристики вживання синтаксичних моделей

	Роман	Роман	Роман	Роман	Роман	Всього
	A.M. Homes “May We Be Forgiven” [2013]	B. Kingsolver “The Lacuna” [2010]	C. N. Adichie “Half of a Yellow Sun” [2007]	A. Levy “Small Island” [2004]	K. Grenville “The Idea of Perfection” [2001]	
Процес декомпресії синтаксичних моделей						
Типи синтаксичних моделей	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Загальна кількість
	%	%	%	%	%	%
еднальні відношення	22	18	32	28	17	117
	18,80%	15,39%	27,35%	23,93%	14,53%	100,00%
протиставні відношення	15	22	11	18	13	79
	18,99%	27,85%	13,92%	22,78%	16,46%	100,00%
відношення взаємовиключення	7	5	14	10	6	42
	16,67%	11,90%	33,33%	23,81%	14,29%	100,00%
пояснювальні відношення	5	7	11	14	8	45
	11,11%	15,56%	24,44%	31,11%	17,78%	100,00%
умовні відношення	4	13	7	3	10	37
	10,81%	35,14%	18,91%	8,11%	27,03%	100,00%
причинно-наслідкові відношення	10	8	5	13	3	39
	25,64%	20,52%	12,82%	33,33%	7,69%	100,00%
часові відношення	7	11	2	11	4	35
	20,00%	31,43%	5,71%	31,43%	11,43%	100,00%
допустові відношення	3	7	15	5	7	37
	8,11%	18,92%	40,54%	13,51%	18,92%	100,00%
Процес компресії синтаксичних моделей						
Типи синтаксичних моделей	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Кількість	Загальна кількість
	%	%	%	%	%	%
опущення елементів	7	5	11	9	4	36
	19,44%	13,89%	30,56%	25,00%	11,11%	100,00%
безсполучниковість	17	22	14	10	18	81
	20,99%	27,16%	17,28%	12,35%	22,22%	100,00%

Отож, аналіз одиниць мікросинтаксису є передумовою відстеження макросинтаксичної організації тексту. Ці два синтаксиси перебувають в ієрархічних зв'язках. Характерним для сучасної прози є її бінарна структура, що охоплює два протилежні стилі мислення, які існують в основі принципу доповнюваності (Н. Бор, В.К. Гейзенберг). Лінійне та нелінійне осмислення митцями перебуває у сталій боротьбі. При аналізі індивідуальних особливостей мови романів доби постмодерну послуговуємось статистичними методами для декодування внутрішньоавторської специфіки (індивідуально-авторський виклад, який знаходить своє відображення в кількісних показниках) та міжавторської (наявність статистичних характеристик, які диференціюють одного автора від іншого).

Техніка автора постмодерну щодо створення тестового полотна характеризується неконвенційним принципом побудови, який знаходиться в структурі не якісного, а кількісного характеру. Речення є громісткими, довгими, з переважанням паратактичної сполучності та безсполучниковим зв'язком з використанням знаків пунктуації: кома, тире. Прозаїки постмодерністи використовують здебільшого сурядні речення для опису різних ситуацій. Серед сполучників сурядності переважає сполучник *and*, що імплікує одночасність, послідовність подій (6).

(6) “*The cage face a courtyard, and we go down the stairs and walk slowly from cage to cage*” [8, с. 41].

На макроструктурному рівні простежуємо той факт, що частини між собою є автономними, утворюю-

ючи ефект особливого колажу тексту. Художній текст деструктивно маніфестує події, що переплітаються з реальним та минулим. Таку розкладку вважаємо як прийомом дезорієнтування персонажів, що створює дискомфорт для читача. Також фіксуємо гіпертекстуальні варіанти деструкції сюжетної лінії, оскільки простежується розповідь в розповіді.

Досліджений матеріал чітко констатує той факт, що автори постмодерну використовують різноманітні варіанти експериментального письма: пропуски в текстах, варіативні графічні оформлення тощо. У тих романах, де переважають прийоми повідомлення більшою є частка вживання простих речень, оскільки ціль полягає в тому, щоб адресат якомога швидше розшифрував інформацію і не ускладнювати його сприйняття надто складною структурою речення. На противагу романи у яких переважають описи та міркування, характеризуються наявністю великої кількості речень складної структури.

Таким чином, отримані нами результати демонструють той факт, що мова автора доби постмодерну характеризується градуальною заміною шаблонного синтаксису на рухомий, який відображає ритм сучасності, що й підтверджує існування внутрішньоавторської варіативності. Також простежується преференція використання авторами паратактичної розкладки над гіпотактичною. Власне сюжет нехтується, оскільки на першому плані зображуються інтелектуальні можливості, психологічне співчуття, що абстрагують адресата над його зосередженням.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бехта И.А. Перформативність нарративу в англomовному постмодерністському тексті // Наукові записки. Серія “Філологічна”. – Острого : Вид-во Національного університету “Острозька академія”. – Вип. 35. – 2013. – С. 41.
2. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика : курс лекций по английской филологии / Н.Н. Болдырев. – Тамбов, 2002. – 123 с.
3. Adichie C. Half of a Yellow Sun [A novel] HarperCollins Publishers. – UK, 2007. – 507.
4. Barth John. “The Literature of Replenishment: Postmodernist Fiction” // Atlantic Monthly. – Jan. 1980. – P. 56-71.
5. Grenville K. The Idea of Perfection [A novel] Penguin Books. – UK, 2001. – 416 p.
6. Hassan Ihab. The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture. –Ohio State Univ Press, 1987 – 288 p.
7. Homes A. May We Be Forgiven [A novel] Penguin Books. – UK, 2013. – 496 p.
8. Levy A. Small Island [A novel] Headline Book Publishing. – NY, 2004. – 339 p.

Rumiha I.I. The syntactic models of English prose on micro- and macrolevels

Abstract. The dynamics of syntactic models are examined in the English texts of postmodern by an ascertainment of principles and mechanisms of their functioning. The text canvas on micro- and macrolevels are also studied to find out its structure. The author’s inner variation is under study.

Keywords: *micro- and macrolevels, postmodern, syntax, syntactic model, text*

Руми́га И.И. Синтаксические модели английской прозы постмодерна на микро- и макроуровнях

Аннотация. Исследуется динамика синтаксических моделей в английских текстах эпохи постмодерна с помощью установления принципов и механизмов их функционирования. Предусматривается анализ текстового полотна на микро и макроуровнях для определения специфики их структуры. Целью также выступает изучение внутреннеавторской вариативности.

Ключевые слова: *микро- и макро уровни, постмодерн, синтаксис, синтаксическая модель, текст*